

Van een tweepartijstelsel naar een stelsel met één dominante partij in Mozambique, 1994 – 2012: de dominantie van Frelimo in context

Adriano Alfredo Nuvunga

SAMENVATTING

Dit proefschrift beschrijft onderzoek naar het abrupte einde van het bloeiende tweepartijstelsel dat zich in Mozambique in de afgelopen tien jaar heeft ontwikkeld tot een stelsel met één dominante partij. Het tweepartijstelsel is niet geïnstitutionaliseerd in Mozambique zoals in andere Afrikaanse democratieën van de derde democratiseringsgolf. Vanaf de tweede verkiezingen in 1999 deed de voormalige rebellenbeweging RENAMO het net zo goed als regeringspartij en voormalige bevrijdingsbeweging Frelimo, maar vanaf de derde verkiezingen in 2004 verloor RENAMO veel stemmen, en dit gebeurde in 2009 opnieuw. Zo kwam de weg vrij voor een doorbraak waarbij Frelimo de grootste partij werd, hoewel het aantal mensen dat op deze partij stemde in alle vier de verkiezingen ongeveer gelijk bleef.

Deze ontwikkelingen zijn onderzocht vanuit een tweezijdig theoretisch kader dat bestaat uit de social conflict theory (conflictsociologisch paradigma) en het historisch institutionalisme. De social conflict theory beziet het politieke verschijnsel waarom het gaat in termen van structurele factoren, zoals diepgaande politieke veranderingen en transformaties in de samenleving, en het historisch institutionalisme beziet het in termen van afhankelijkheid, wat impliceert dat 'de geschiedenis ertoe doet'. Op basis van de theorie is een analytisch kader ontwikkeld dat bestaat uit vier eenheden van analyse: de werking van de verkiezingsinstellingen, de zwakte van de oppositiepartijen, het speelveld van de verkiezingsstrijd en de economische instrumenten waarmee de maatschappij invloed uitoefent op de partijen. Binnen de onderzoeksopzet van een enkelvoudige casestudy met sub-eenheden zijn deze eenheden van analyse onderzocht als sub-casussen.

Uit het onderzoek blijkt dat noch opvallende structurele factoren, noch erfenissen uit het verleden de ontwikkelingen in het partijstelsel kunnen verklaren. De onderliggende mechanismen in elk van de sub-casussen hebben strategische factoren blootgelegd die te maken hebben met het gebruik van het staatsapparaat voor eigen gewin door Frelimo. Wat de volgorde betreft blijkt uit het onderzoek dat de regering, die de macht had behouden in de problematische verkiezingen van 1999, daarna vooral op lokaal niveau bestuurlijke hervormingen doorvoerde waardoor er een ongelijk speelveld ontstond voor de politieke strijd.

Hierdoor kreeg RENAMO minder politieke ruimte, wat bijvoorbeeld bleek uit het feit dat de lokale structuren voor politieke en electorale mobilisatie van deze partij instortten. Dit heeft in belangrijke mate bijgedragen aan de rampzalige verkiezingsuitslag in 2004 en 2009. Hoewel er zwakheden zijn binnen de oppositie, heeft het gebruik van staatsmacht om de partij-elite van Frelimo te verrijken, waardoor de financiële positie van Frelimo en de eenheid binnen de partij versterkt werd en de oppositie niet de benodigde middelen kreeg, de oppositie verder verzwakt.

Concluderend wordt in dit proefschrift betoogd dat het onvermogen om het tweepartijstelsel te institutionaliseren en de ontwikkeling van een stelsel met één dominante partij dat daarvoor in plaats is gekomen, te maken hebben met het feit dat Frelimo het staatsapparaat heeft gebruikt om te zorgen dat de oppositie Frelimo's machtige positie binnen de staat niet zou kunnen verzwakken. Hoewel er interne zwakheden bestaan binnen de oppositiepartijen, onderstrepen de conclusies dat de staat geen neutrale rol heeft gespeeld binnen het politieke speelveld, maar betrokken is geweest bij het beschermen van de macht van Frelimo.

Trefwoorden: Mozambique, Frelimo, RENAMO, tweepartijstelsel; stelsel met één dominante partij, verkiezingen, staat.